

Chryścijanskaja DUMKA

BIELARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY U MIESIAC

NIEZABYTYJA ČASINY

(Pašla Bielaruskaj Pilihrymki ũ Kalvaryju).

Bielaruskaja Pilihrymka ũ Kalvaryju sioleta adbyłasia, jak viedama, 12.VI na św. Trojcu. Była heta ũžo, ličačy paparadku, IV-ja Pilihrymka. ũžo źviečara 11.VI było vidać, što sioletniaja Pilihrymka budzie vialikaja, bo adusiul pačali prybyvać pilihrymy. Sioletniaja Pilihrymka prycahvała bielaruskija masy i tym, što sioleta abchod Kalvaryi byŭ razam i sviatkavańniem 25-cihodździa ksiandzoŭstva tak šmat zaslužanych dla bielaruskaha narodu asob, jak ks. J. Hermanovič i ks. V. Šutovič.

Pilihrymka pačalasia nabaženstvam u kaśc. św. Mikalaja. Narodu poŭny kaścioł. Hałoŭnuju św. Imšu adpraŭlaŭ ks. V. Šutovič. Kazańnie, dartaŭnavanaje i da Kalvaryi i da jubilataŭ, skazaŭ ks. Ad. Stankievič. Padčas Imšy pijaŭ chor pad kiraŭnictvam inž. Ad. Klimoviča. Nastroj ũžo adpačatku byŭ sviatočny i ũračysty.

ũrešcie pačalasia procesija. Narodu mnoha. Bielaruskaja relihijnaja piešnia ražlahalasia pa vilenskich vulicach. Pijali strojna, nabožna j usie razam. Mnohija dałučylisia da Pilihrymki padarozie. Pad Kalvaryjaj Pilihrymka vyrasła jašče

bolš, prysutnych u jej naličalasia bolš 600.

Pašla adpačynku pad Kalvaryjaj, pačalasia Kryžovaja Daroha. Pramaŭlali ksiandzy jubilyaty, a tak-ža i ks. Ad. Stankievič. Prysutny byŭ tak-ža ks. Michajła, Litoviec. Nastroj prysutnych papraviŭsia jašče bolš, — staŭsia jon nia tolki radasnym i sviatočnym, ale tak-ža j sapraŭdy malelnym. Piešni pijaľalasia mahutna i entuzyjastyčna. Da Pilihrymki dałučylisia jašče mnohija. Pad kaniec Pilihrymka naličalasia da 700 asob.

Abchod Kryžovaj Darohi tryvaŭ hadziny čatiry. Tady pačalasia fatahrafija. Kožnaja hrupa fatahrafavalasia asobna, bo kožnaja žadała mieć nia tolki ahulnuju fatahrafiju, ale tak-ža i svaju ũlasnuju. Fatahrafavaŭ dr. St. Hrynkievič, jaki papracavaŭ dziela hetaha niamala.

Dziela sarhanizavańnia Pilihrymki mnohija Bielarusy vykazali duža šmat nia tolki sprytu, ale tak-ža i samaachviarnašci. Vydatna pracavaŭ Andrej. Cikota, arhanizujučy žodžišnuju hrupu, inž. Ad. Klimovič, pracujučy nad špievam i mnohija inšyja.

ũ Bielaruskaj Pilihrymcy byli ludzi z roznych kutkoŭ našaha kraju. Byli nia tolki Bielarusy kataliki, ale tak-ža i braty našyja Bielarusy pravasaŭnyja. Usie byli niazvyčajna zdavolenyja i viasioľyja. Kožny, chto byŭ sioleta na Kalvaryi z Bielaruskaj Pilihrymkaj, pierazyŭ sapraŭdy niezabytyja časiny. Na raźvitańnie razdávalisia haľasy — da pabačańnia, na druhi hod, tak-ža na św. Trojcu. Mahčyma, što dzień św. Trojcy sapraŭdy treba ũvažać staľym dniom Bielaruskaj Kalvaryjskaj Pilihrymki.

ũ toj-ža dzień, a tak-ža j nazaŭtra, Dastojnyja našy Jubilyaty: ks. J. Hermanovič i ks. V. Šutovič, listami i telehrammami, šmat atrymali pryvitańniaŭ. Bielaruskaje-ž hramadzianstva achviaravała im cenyja knižki, jak padarki z nahody ich jubilejaŭ.

„Chryścijanskaja Dumka“ razam z miesiačnikom „ZORKA“ dla bieł. dziaćiej kaštuje ũ hod usiaho 3 zał. ũ skłađcynu jašče taniej: kali chto na adzin supolny adras žbia-reć troch padpišcykaŭ, dyk za try ekzemplary „Chr. D.“ płacić tak-ža 3 zał., heta znača: kožny padpišcyk z hetaj trojki atrymaje našu hazetu za 1 zał. u hod. Numar konta 63.

U 25-tyja ŭhodki majho šviatarstva

(1913—1938)

3)

Jak zvaliŭsia car sa svajho tronu i pajšlo ŭsio da revalucyi, tady dla nas u Baradzieničach nastala žyćcio. My tam uzmacniali svaje biełaruskija pazycyi.

Ja chutka paznaŭ, što znača biełarusaŭ vučyć pabiełarusku wiečnych praŭdaŭ ab Bohu. Kali ja vystuplu da narodu ŭ kaściele i stanu jaho pabiełaruskę vučyć, tady ja baču, što mianie sapraŭdy ludzi słuchajuć i rozumiejuć. Nia chaj sabie jak chto choča havora i dumaje, ale ja da śmierci nie zrakusia taho prakanańnia, što rehii biełarusaŭ treba vučyć pabiełarusku!

U Baradzieničach prajšli try hady vojnaŭ i ŭstaliŭsia siaki-taki paradak. Tady padniałasia vajna suproć biełaruskaj movy ŭ Baradzieničkim kaściele. Pieršy, chto suproć hetaha vystupiŭ, heta byŭ tak zvany tady revirovy. Jon mnie napisau duža vostruju papierynu, što heta herezyja pabiełarusku navučać u kaściele i zabaraniiŭ mnie rabić heta dalej. Z takoj zabarony ja pašmiajaŭsia. Tady starý adzin ślachcic prychoziŭ u kaścioł, siadaŭ za prezbiteryum i barazniŭ mnie ŭ biełaruskim kazańni. Tutaka bylo krychu horaj, bo heta ŭ kaściele i ŭsiožtaki jon mnie pieraškadzaŭ. Ale ja i na ślachcica nie žviartaŭ uvaži. Tady

pajavilisia viestki ŭ polskich gazetach u Vilni ab biełaruskaj movie ŭ Baradzieničkim kaściele. Razumiejecca, što ŭsia biada tam na mianie zvalałasia. Biskup Matulevič vyznačyŭ śledzstva na Baradzieničy. Pryjechaŭ dziekan i ŭ Baradzieničach na čvintary adbyŭsia plebiscyt. Biełarusy pieramahli, ale pačalaŭsia baračba, jakaja daloka vychodziła za ramki majej parafii, i ja ŭrešcie byŭ prymušaný duchoŭnaj ŭładaj z Baradzienič ustupić.

Takim čynam ja musiŭ spynić biełaruskiju svaju pracu ŭ Baradzieničach nia tolki ŭ kaściele, ale i pa školach.

Pašla hetaha byŭ ja naznačany na vikaraha špiarša ŭ Lidu, a pašla ŭ Tryściennaje za Bielastok. Maralna čuŭsia ja drenna i nadumaŭ jechać u Ameryku.

Tryściennaje ja pakinuŭ u paviovie krasavika 1929 hoda. Užo ŭ Varšavie ja pačuŭ siabie nadta adzinokim! Ja tady zły byŭ na ŭvieś śviet, nie havaryŭ ja z nikim ani sloŭca! U vosiem hadzin viečara ja z Varšavy pajechaŭ za hranicu. Nikoli ŭ žyćci ja nie pierażyvaŭ padobnych nastrojaŭ, jak tady ŭsio darohu aŭ u Ameryku. U hetym mianie toj tolki zrzumieć moža, chto užo na śmierć i žyćcio zmahaŭsia za biełaruskiju

ideju i, nia mohučy vydzieržać svaich pazycyjaŭ, uciakaŭ za hranicu adzin! Ja ciapier nadta dobra viedaju heta, što niezavidny los usich emihrantaŭ na śviecie. Treba być biaz serca i biaz duży, kab vytryvać na čužynie.

U darozie sa mnojkrhom čużyja ludzi. Ich maniiery i mova, ich pali, lasy i reki, ich harady, na't ich pavietra i nieba, usio heta na mianie reahavała nadta dziŭna. Usio heta i apisać na't ciažka. Ničym mianie tady nia cikaviŭ ani taŭsty niemiec, ani padžarysty belhijec, ani cienki francuz. Hetak ja zajechaŭ aŭ u Paryž i staŭ tam pryhladacca žyćciu Zachodniaj Eŭropy. Ja adpraŭlaŭ Imšu ŭ Notrdam i ŭ novym kaściele Serca Jezusavaha. Ja chadziŭ i ježdziŭ pa vulicach Paryža, adviedvaŭ kniharni i niekataryja redakcyi. Ale heta rabiłasia niejak biazmetna. Niekalki dzion ja pabyŭ tam i mnoha čaho pabačyŭ.

Z Paryža ŭ Šerburh dastaŭsia. Heta jość vialiki francuski port. Dziŭnaja noć mnie byla ŭ Šerburzie. Ja tam nadta žaleŭ Biełaruś i pra jaje ja śniŭ nadta pryhożyja sny.

Jak moj „Levijatan“ skranuŭsia ŭ adkrytaje mora — akijan, mnie trudna zrabiłasia. Ja ciažka ŭzdychnuŭ i zabiadavaŭ hetak: štož ja heta sabie zrabiŭ najlepšaje, čahož ja ŭleŭ u hetakuju viaroŭku — u karabiel na akijan! I chaciełasia mnie adrazu nazad viarnucca, ale

AD. STANKIEVIČ

Biełaruskij Chryścijanski Ruch

Historyčny narys.

R A Z D Z I E Ł V I.

17)

Pačatki Biełaruskaj Chryścijanskaj Demakracyi.

(1917—1920).

§ 4. — Praca BChDZi. u Dzisienščynie, Brastauščynie i ŭ inšych miascoch našaha kraju.

Adsunutaja i adčaści adsunuŭšajasia sama z pryčyny svajej prahramy i tahačasnych abstavinaŭ ad pracy dziaržaŭna-palityčnaj, BChDZi. času nie marnavała, a znajšla sabie inšuju pracu i inšyja abstaviny dla hetaj pracy. Revalucyjnyja hady 1917 i 1918 BChDZi. šyroka vykarystala dla biełaruskaj pracy ahulna-narodnaj, prašvietnaj, hramadzkej i navat častkova palityčnaj na terytoryi Dzisienščyny, Brastauščyny i častkova Vilensščyny. Vybrała jana pradusim hetaja terytoryi zatym, što tam dla pracy

biełaruskaj ahułam i chadeckaj u asobnaści byli adpaviednyja ludzi dy i adpaviednyja abstaviny. Była tam žmienia idejnych ksiandzoŭ Biełarusaŭ. Pry hetym pa revalucyi, da ŭčviardžeńnia balšavikoŭ, pavanała tam, jak i ŭsiudy tady, prosta idealnaja svaboda palityčna-hramadzka.

Pieršym u toj čas hramadzkim i biełaruskim narodnym vystupleńniem, jakoje možna nazvać vystupleńniem bieł.-chadeckim, byla maja biełaruskaja pramova na sabrańni sialan u vioscy Miłašova, Brastauškaha pav., u červieni miesiacy 1917 h. padčas vybaraŭ novaha vałasnoha staršyni. Mova heta, skazana ja tam pabiełarusku pieršy raz, na temu, jak hramadzianie majuć karystacca z revalucyi, kab jaje nie zmarnavać, miela tady vialikaje značeńnie na prabudžeńnie ŭ sialan narodnaj biełaruskaj i ahułam hramadzkej śviedamaści.

Da razbudžeńnia adnak tady tam šyrejšaha biełaruskaha žyćcia na hruncie chryścijanskim, pryčyniŭsia niamała katalicki arcyb. Edvard Ropp, jaki, viarnuŭšysia z syłki, u žyćcio katalikoŭ Biełarusaŭ ŭnios novy, świeży, sapraŭdy ażyŭčy pavieŭ. Abjaždžajučy letam 1917 h. tuju časŭ Vilenskaj dyecezi, jakaja znachodziłasia na ŭschod ad rasijska-niamieckaj bajavoj linii, arc. Ropp, dazvalaŭ, jak viedama, havaryć pa kaściołach biełaruskija ka-

karabiel heny mianie nie razumieŭ... Za piac dzion ja apynuŭšysia ŭ Nev-Jorku, dni sa try pachvareuŭšy na marskuju chvarobu.

Amerykanskaje žyćcio nadta bahataje nia tolki ŭ hroŭšy, ale i ŭ žyćciovuju praktyku. Za try hady majho tam byćcia ja adkryŭ sabie puciavodnuju darožku na ŭsio majo žyćcio. Druhim čalaviekam ja viarnuŭsia z Ameryki. Tam ubačyŭ ja vialikaje skupleńnie narodaŭ. Ludzi adzin kala druhoha żyvuć duža ščylna. U hramadzianstvie tam viarchi z nizami roŭnyja. Tolki ŭ Amerycy ja bačyŭ sapraŭdnuju demakracyju. Tam pamiašana ŭsio razam, staryja siaredniaviakovyja eŭropejskija tradycyi z najnaviejšym amerykanskim postupam. Moj tam biskup, jak ja tolki da jaho pakazaŭsia, sam advioz mianie da chaty svaim aŭtam. Ja tolki dziviŭsia hledziačy, jak biskup sprytna kiruje aŭtamabilem.

Ale dobra ptuŭšy ŭ załatoj kletcy, dy lepiej jej na zialonaj vietcy. Tak i mnie bylo ŭ Amerycy. Ja nikoli ŭ žyćci nia plakaŭ, a ŭ Amerycy ja sprabavaŭ hetaha. Było razy sa dva, što ja tam, jak dzicia plakaŭ. Amerykanie vymahali ad mianie adračysia svajho i addacca zusim dla ich, tak prynamsia mnie zdavałasia. A ja na heta zhadzicca nie zachacieŭ. Heta mnie pakazałasia nierazumnym i čuć nia zdradaj Bačkaščyny. U 1932 hodzie ŭ žniŭni ja pakinuŭ

„Ford“

U wiosku raz ŭlacieŭ, jak čort,
Bliskučy, čorny „ford.“

Hudzić, ravieć
I kozyram idzieć;
I dym kruhom,
I pył staŭbom
I strach...

Až — bach!

Za wioskaj paŭlizuŭsia
I ŭmih u rovie apynuŭsia:
Ludziej tam kolki pakalečyŭ,
Siabie taksama abiaźviečyŭ.

Tut paru koniej zakiałzali —
Z bałota „fordzika“ ciahali —
Tut kryk i śmiech, i plač i rany, —
A ŭsio stvaryŭ toj čort pahany!

—o—

Ustroj, brat, lepš darohi —
Tahdy čarta biary za rohi!

Vincuk Advažny

Ameryku. Jakby što mnie z hru dziej zvaliłasia, ja viasiołym i ščaslivym jechaŭ u rodnny kraj!

Pryjechaŭšy ŭ Vilniu, ja byŭ naznačany ŭ Charošč na vikaraha, dzie astajusia i siańnia.

Voš hetak mnie žylosia praz maich 25 hadoŭ u ksiandzoŭstvie! Było ŭsiak!... Ale jašče chaciela-sia-b'mnie pražyc jakich i druhich 25 hadoŭ, choć-by i na hetym stanoviščy vikaraha ŭ Charoščy! Ale heta ŭsio ŭ rukach Najvyšejšaha!

Ks. V. Š.

(Kaniec)

Z hazet

Biaz maski.

Jość u Vilni palityčnyja hrupy polskaha nacyjanalizmu aź troch adcieniaŭ: endecyja, konservatyŭnyja abšarniki i tak zv. „demakraty“ z pad ściahu „Kurjera Vilenskaha“. U spravie adnosna Bielarusaŭ hetyja hrupy adnazhodnyja i salidarna pracujuć dziela apalačańnia bielaruskaha nasielnictva. Dasiul adkryta — biaz maski čvierdziła ab patrebie šyreńnia polščyny siarod Bielarusaŭ endecyja i heta vyjaŭlała ŭ svajej presie, u „Dzieńniku Vilenskim“. Konservatyŭna-abšarnickaje „Slovo“ stavała, što Bielarusaŭ treba zasymilavać, ale ci tolki dziaržaŭna ci j nacyjanalna — nie pajaśniała. Polskija „demakraty“ z „Kurjera Vilenskaha“ dakazvali, što Bielarusaŭ treba zasymilavać tolki dziaržaŭna, a nacyjanalna niachaj jany żyvuć.

Čiapier hetyja hrupy zraŭnialisia i ŭžo adkryta i biaz nijakaj maski salidarna postupajuć u spravie adnosna Bielarusaŭ, vystupajučy za polonizacyju. Pseudodemakratyčny „Kurjer Vilenski“ stara-jecca paddać pad sumniŭ navat samo isnavanńie Bielarusaŭ, jak narodu, a „Slovo“ adkryta zajaŭlaje, što Bielarusaŭ treba apalačyc i da hetaj spravy treba bracca biezadkładna i krepka, bo pačakaŭšy moža być pozna.

A nam zdajecca, što daremnyja zachady!.. km.

zańni,¹⁾ a tak-ža zaachvočvaŭ katalikoŭ Bielarusaŭ, jak duchoŭnych, tak i śvieckich, zakładać arhanizacyi Chr. Dem., dapasouŭvajučy jaje da bielaruskaj narodnaj duŭy i ahułam dbajučy ab kulturna-relihijnym i hramadzkim raźvićci Bielarusa.

Voš-ža, dziakujučy hetkamu pryčilnamu i spraviadlivamu da Bielarusaŭ stanovišču arcyb. Roppa, pačaŭsia sapraŭdy šyroki bielaruski chryścijanskademakratyčny ruch. Ksiandzy Bielarusy — čytajem u kalendary „Krynica“ — „u 1917 h. ad arcyb. Roppa dabilisia dazvaleńnia havaryć bielaruskija kazańni i karystajučysia z abjedzu hetym pastyram Dziensščyny i Vialejščyny, usiudy, dzie mahli, havaryli bielaruskija kazańni... Sialanie Bielarusy spadavali bielaruskija kazańni. Tady pačali zakładacca hurtki Biel. Chr. Dem., kab žyćcio i chryścijanskaje i bielaruskaje bolš pahłybić i ŭmacavać“...²⁾

Pieršaj arhanizacyjaj na pravincyi biel. Chr. Demakracyi byŭ hurtok u Dzišnie, założany letam 1917 h. Dušoj jaho i faktyčnym kiraŭnikom byŭ ks. dziekan V. Taškun, Litoviec, jaki zaŭsiody da Bielarusaŭ byŭ pryčilny i spraviadlivy. Byŭ tak-ža ŭ

1) hl. maju knižku: „Rodnaja mova ŭ śviatyniach“, bač. 95 i nast.

2) Kalendar „Krynica“ na 1921 h. Vilnia, art.: „Bielaruskaja Chryścijanskaja Demakracyja“.

tym časie zasnavyany hurtok biel. Chr. Dem. u Drui. Zakładčykam i kiraŭnikom byŭ ja, prabyvajučy tady tam na vakacyjach, jak student Pieciarburskaj Duch. Akademii. Pryjmaŭ tak-ža ŭdzieł u pracy hetaha hurtka i ks. F. Abrantovič, jaki prabyvaŭ tak-ža na letnich vakacyjach u Prydrujsku, što lažyc tut-ža kala Drui, na druhim baku raki Džviny. Adbyvalisia badaj štoniadzieli i štošviata zborniki i vialisia hutarki na temy hramadzka-chryścijanskija i bielaruska-narodnyja. Zborniki adbyvalisia ŭ klaštornyh muroch pry kaściele. Prychodziła na ich zvyčajna mnoha ludziej, pieravažna sialan z usich kancoŭ Drujskaj parafii, a tak-ža častkova i z parafii Prydrujskaj, z Viciebsčyny.

Isnavali jašče hurtki biel. Chr. D. ŭ Baradzieničach i lkaźni. Załažyŭ ich ja, a stały dahlad nad imi mieŭ ks. V. Šutovič, Baradzienicki probašč.

Jak-by asiarodkam usich hetych chadeckich arhanizacyjaŭ byŭ hurtok u šarkaŭščynie, dzie probaščam byŭ ks. M. Piotroŭski, jaki akcyju bielaruskaj chadecyji raźviŭ daloka za svaju parafiju i jaki byŭ faktyčnym kiraŭnikom jaje pa ŭsiej Dziensščynie i Braslaŭščynie.

„Usiudy čiapier — čytajem u „Krynicy“ — zakładajuć i šyrać kružki „Chryścijanskaj Demakracyi“. Najbolš jany pašyryny ŭ Vilensščynie, dzie ŭžo

Za nacyjanalny charakter Palešsia

(Z ukrajskaj presy)

Pad hetkim zahaloŭkam „Рідна Школа“ (№ 10 z 15.V.1938) žmiaščaje artykuł, u jakim apisana sučasnaje palažeńnie na Palešsi, pradstaŭlajučy jaho miž inšym hetak.

— Paleskija sioty, pavodle vonkavych napisaŭ, vyhladajuć bolš polskimi za polskija sioty ŭ Haliččynie: usie darožnja pakažniki i viaskovyja tablicy pisany tolki papolsku. Školy ūsie polskija. Ū školach navat pravaslaŭnja šviaščeńniki vučať pravaslaŭnych dziecij papolsku.

— Dziela taho, što ŭ školach vučať tolki papolsku, dzieci za hod leđ zmožu navučycca čytać, a za leta zaŭvajuca j heta. Ū školach piajuć pieśni tolki polskija, jakija ŭ vykanańni palašuckich dzieciej, katoryja majuć nachil da inšaj tonacyi, vychodziać wielmi dzika i niapryhoža. Vučyciali tam usie palaki. Jany nia tolki vučať, ale i palanizujuć.

— Na Palešsi natužna pracujuć roznyja polskija arhanizacyi hramadzka-palityčnaha i ašvietna-haspadarčaha charakteru, vykarystyvajučy roznicu, jakaja isnuje miž sialanami i h. zv. šlachtaj i h. d. —

Pry hetym „Рідна Школа“ adznačaje: — „*Мы*—(h. zn. Ukraincy — red.)—*staim na tym stanoviščy, što Palešsie, najmienš pa Pry-*

pieć našaje“ i šćviardžaje, što tam jašče niama nacyjanalnej šviedamašci, ale etnahrafična, historyčna i linhvistyčna taja časť Palešsia ukrajskaja.

Hetak pradstaŭlaje ukrajskaja presa sučasnuju sapraŭdnašć na svaim baku Palešsia—za rakoj Prypieciaj. Peŭnie-ž, nia inšaja sapraŭdnašć i na hetym baku Prypieci, katoraha niadaŭna pačaŭ baranić ad Ukraincaŭ adzin bielaruski časapis, jaki hatoŭ pry pomačy Maskvy ci Varšavy iŭci suproč Kijeŭskaha ŭkrajskaha centru, katory mohby mieć pretensii da bielaruskaha Palešsia, Bielščyny i navat Bielaštoččyny.

Kab narysavać značny abraz Palešsia pa hetaj staranie Prypieci, davoli viedať stanovišča polskich palitykaŭ adnosna Palešsia ahułam. Jany čvierdziać: Palaški — heta etnahrafičnaja masa, z jakoj možuć być taksama i palaki, jak ukraincy i bielarusy.

Viedajem, što palaki nie stvараjuć takich varunkaŭ, kab palaški nacyjanalna ŭšviedamlalisia i stalisia šviedamymi z adnaho boku ukraincami, a z druhoha — bielarusami. Jany stajać na takim stanoviščy, što Palešsie musić spalanizavacca, bo-ž Polšč zdabyła jaho nie dla Bielarusau i Ukraincaŭ, a tolki dla siebie.

Ciapier Palaki naładzili i na-

„Kašcielnaja palityka“

1-ja baba: — Ksiondz Miron pryjechaŭ do nas...

2-ja baba: — Ale čemu ksiondz [Mironas

Ū Koŭnasie siedzi-siedzi I da nas nijak nia jedzi?

1-ja baba: — Což-bo tam brakuje [chleba,

Nu, nia jedzi—to j nia treba!

2-ja baba: — Durna ty!

1-ja baba: — Ad durnaj čuju...

2-ja baba: Choć tam chleba nie [brakuje,

Dy, jak co do čego tyka,

Dyk to jesteš palityka!...

Zrozumiałaš, moja miła?

1-ja baba:—Aha, teraz ja šćiamila. Lavon Vietrahon.

stavili cely vialiki aparat, kab palaškoŭ (dy nia tolki palaškoŭ —red.) ahułam—i na hetym i na tym baku Prypieci — „naviarnuć,“ kali nia zusim na palakoŭ, dyk prynamsi na niejkich rehijonalnych paleskich „kašubaŭ.“

Z hetaha bačym, što Palešsie ciapier žjaŭlajacca terenam nacyjanalnej baračby za jahony nacyjanalny charakter. Hetaja baračba adbyvajuca nie miž Ukraincami i Bielarusami, — jak heta piša ŭspomnieny bielaruski časapis, — ale miž Palakami z adnaho boku i Ukraincami i Bielarusami — z druhoha.

Fr. Hryń.

daŭno ks. bp. Ropp parupišsia, kab u kožnaj parafii byŭ kružok „Chr. Dem.“; ciapier tam užo ūsie parafii sarhanizavany, majuć svaje kamitety na kožnuju dziekaniju. Ū Dzisienskaj dziekanii vybrany staršynioj ks. M. Piotroŭski, probašć z Šarkaŭščyny, katory choć jašče karotki čas pracuje, ale užo mnoha zrabiŭ. Jamu na ahułnym žjezdzie daručana dabrac sabie dvuch pamacnikoŭ z svajej parafii, kab kiravać spravami „Chr. Dem.“ ūsiaje Dzisienskaje dziekanii¹⁾

Šyrokaja, jak bačym, heta praca bielaruskaj chadecyji ŭ 1917 h. byla prypyniena nie całkom, ale častkova pry balšavikoch, a dalej pracavała i razvivalaŭsia pry niemcach u nastupnym 1918 h. Choć, viedama, pry niemcach bylo dla chadecyji daloka nia toje, što bylo jakoha paŭhodu pa revalucyji, za časaŭ ŭlady rasiejskaj demakracyji. Niemcy zorka sačyli za pracaj BChD i razychodzicca jej nie pazvalali. Asabliva pačali jany na BChD kryva ŭhľadacca pašla nastupnaha zdareńnia. Ū pačatku čerwienia miesiaca 1918 h. niemieckija akupacyjnija ŭlady zahadali nasielnicstvu z usich hmin Braslaŭščyny sabracca ŭ Braslaŭje, a nasielnicstvu z hmin

Dzisiensčyny ŭ Dzisnu, kab vyskazacca, da kaho jaŭno choča naležyć: da Rasiei, da Litvy, ci da Kurlandyi. Ab Bielarusi nie ŭspaminali susim. Nia vyjašniali tak-ža, jakija mieli być našy pravy ŭ Litvie i što heta takoje mieła być hena Kurlandyja. Ūsie abšarniki i blizkija da ich ciahnuli za Kurlandyju. Sialanstvu stała jasna, što jany chinucca da Kurlandyi pad apieku niemieckich baronaŭ, kab abaranić svaje ziemli. Sialanie, pakinutyja sami sabie, pačali niepakoicca. Ale voš na hety samy žjezd zjavišsia tak-ža i ja, jaki pa skančeńni navuk u Pieciarburzie, da vyjezdu svajho ŭ Vilniu, prabyvaŭ časova ŭ Baradzieničach. Ja vidziečy, što sprava tut sapraŭdy niačystaja, rašyŭ pamahčy sialanam vyjšci z duža ciazkoha i adkaznaha palažeńnia. Pamahčy sialanam i pakiravać imi mnie nia bylo trudna — byŭ ja tam užo šyrokaznany i mieŭ na narod vialiki ŭplyŭ. Voš-ža tysiačnaja hramada sialan na čale sa mnoj arhanizavała vieča prad tym domam, dzie Niemcy naradžalisia z abšarnikami. Na viečy adnahałosna byla pryniata pastanova: ustrymacca ad adkazu na niemieckija pytańni ab dziaržaŭnaj prynaležnašci Braslaŭščyny da naležnaha vyjašńeńnia spravy i da akančalnaha spynieńnia vajny. Žmieńka-ž abšarnikaŭ pastanavila tak, jak hetaha chacieli Niemcy — jany wykazalisia za Kurlandyjaj. Z prysutnych na henym viečy nihto nia znaŭ

1) „Krynica“. Miensk. 21 lutaha, 1918 h. № 3: „Chryšćijanskaja Demakracyja“.

Apostalskaja Stalica prociū rasizmu.

Śv. Apciec Pius XI niadaŭna razstaŭ instrukcyju ūsim katalickim universitetam, kab jany raskryvali falš rasizmu, jaki apirajecca na hetkich voš tezach:

1) Rasy ludziej, zhodna z pravam pryrodnym, rozniacca miž saboju tak daloka, što miž rasami—najvyšejšaj i najnižejšaj, hłybiejšaja propaść čymsia miž žviaram i čalaviekam.

2) Treba ūsialakimi sposobami paddzieržyvać i vylaŭlać silu rasy i rasovuju čyściniu kryvi. Ūsio, što viadzie da hetaj mety, pavodle pryrodnaha prava dobraje i karysnaje.

3) Z rasavaj čyścini kryvi vplyvaje intelektualnaja i maralnaja vartaść čalavieka, bo rasa—heta hałoŭnaja pryrodnaja krynica hetaj vartaści.

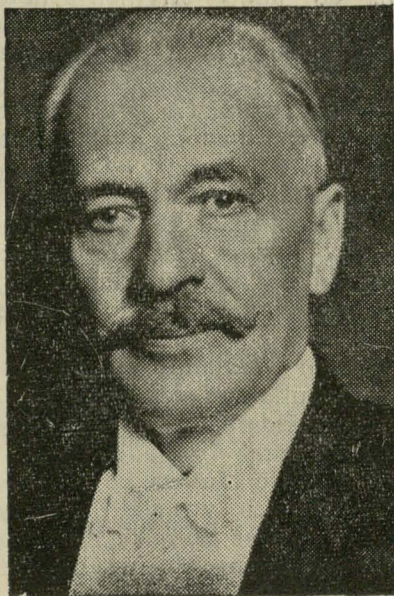
4) Hałoŭnaja meta ūzhadavaŭnia palahaje na ražvićci charakteru rasy i razbudžeŭni lubovi da svajej rasy.

5) Relihija padlahaje zakonu rasy i musić padparadkavacca pravu rasavaj dyscypliny.

6) Krynica hramadzkaaha ŭadu—heta instynkt rasy.

7) Isnavanie čalavieka zaležnaje tolki ad dziaŕžavy i čalaviek žyvie tolki dla dziaŕžavy—ūsio, što čalaviek maje, heta ūłasnaść dziaŕžavy.

Na hetych voš tezach apiraje

Prof. Ilnat Mościcki 12 hadoŭ Prezydentam Polskaj Respubliki

ūsie vyvady rasizm, jaki pravodzicca ū žyćcio ciapier u Niemiečynie, Italii i jakim zachoplivajucca nacyjanalisty ū mnohich druhich krajoch.

Voš-ža suproc hetkaha nacyjanalizmu—suproc rasizmu rašuča vystupiŭ śv. Apciec, bo rasizm—heta zapiarečaŭnie pryrodnaha prava i zapiarečaŭnie chryścijanstva.

nk.

Ū Litoŭcaŭ

Pieršaja narodnaja alimpijada. Ū Koŭnie i Kłajpedzie, 17—31.VII sioleta, adbudziecca pieršaja litoŭskaja narodnaja alimpijada. Ū alimpijskich spartovych ihrach pryjmie ūdział i litoŭskaja moładź zahraničnaja. Pry hetaj nahodzie Litoŭcy pakažuć, što jany za 20 hadoŭ svajej niezaležnaści asiahnuli ū halinie fizyčnaha vychaŭnia.

*

Pravy dla Litoŭskaj Himnazii. Hazety pisali, što Litoŭskaja Himnazija im. Vitaŭta Vialikaha ū Vilni atrymała ūsie pravy, pad umovaj, što maturysty ekzaminy buduć zdavać prad dziaŕžaŭnaj komisijaj.

Žjezd nie adbudziecca. 26—27.VI sioleta Litoŭcy mieli sklikać u Vilniu ahulna-litoŭski žjezd. Žjezd hetaj adnak nie adbudziecca, bo ūłady nia dali dazvolu.

Kanfiskata. Zahadam Vilenškaha Haradzkoaha Starasty skanfiskavany № 14 hazety „Aidas“.

Novy ūrad u T-vie „Kultura.“ Niadaŭna adbyŭsia hadavy schod siabroŭ kulturna-prašvietnaha T-va „Kultura.“ Na hetym schodzie vybrany novy ūrad. Staršynioj—Ant. Krutulis, a zastupnikam staršyni—red. Vinc. Łatvys.

Nie dazvolili. Ū Varšavie Litoŭcy mielisia vydavać dvutydnievik „Tauta.“ Vydavać adnak jaho ūłady nie dazvolili.

na stolki niemieckaj movy, kab hramatna ūlažyc pastanovu. Niekatoryja-ž uznoŭ Niemcy lepš znali rasijskuju, jak biełaruskuju movu. Dziela hetaha pastanova hena była zredahavana parasiejsku. Charakterna, što vializarnaja bolšaść henaha vieča vykazalaŭsia nia tolki prociū pryłučeŭnia Brasłaŭščyny da Rasiei, Litvy i Kurlandyi, ab čym pytali Niemcy, ale da vyjaśnieŭnia sprawy i da akančeŭnia vajny—tak-ža i prociū pryłučeŭnia da... Bielarusi. Hetak zrabieć dychtavaŭ zdarovy sialanski instynkt aściarožnaści, bo-ž i ū biełaruskim Miensku byli tady jašče Niemcy, i Bielarusi, zaležnaj ad Niemiečyny, biełaruskija sialanie nie chacieli. Hetak-ža sama była ahulam nastrojena i taja intelihiencyja, jakaja jšaŭ razam z sialanstvam. Ja asabista ūvažau, što, nia hľadziačy na ništo, treba vykazacca za pryneležnaść Brasłaŭja da Bielarusi. Adnak maje pierahavory z intelihiencyjaj i z vybitniejšymi sialanami nie daviali ū hetaj spravie da ničoaha i pryjšlosia paddacca ahramadnaj bolšaści.

Ab telehramie Vilhelmu II, vyslanaj Radaj BNR u Miensku ū krasaviku taho-ž 1918 h., ja tady nia viedau ničoaha. Prysutnyja na viečy mnohija intelihienty: byŭšyja vučyciali, aficery, čynoŭniki i inš., mahčyma, niešta viedali, i mahčyma, miž inšym, tak-ža i dziela hetaha byli tak varoža nastrojeny da Niemcaŭ, što navat i da Bielarusi svajho

kraju nie chacieli dałučać, pakul u Bielarusi znachodzilisia Niemcy. Slovam, jak u Trockaha ū Bieraści na pačatku taho-ž 1918 h. vyjšla: „ni mira, ni vojny“, tak u nas u Braslaŭi: „ręшили воздержаться от рѣшения вопроса о присоединении к какому-либо правительству впредь до окончания всемирной войны“.¹⁾

Tymčasam niešta za niekalki dzion padobny schod nasielnictva z usich hmin Dzisiejščyny ū takoj-ža spravie mieŭsia adbycca ū Dzišnie. Sialanie prasili mianie paječać i tudy. Ja zhadziŭsia. Znajšli i vazaka, jaki mieŭ zaviaści mianie z Baradzie-

1) Постановление. 1918 г. июня 10 дня мы крестьяне делегаты от волостей Дрисвятской, Опсовской, Богинской, Іудской, Слободской, Браславской и Красногорской, арендаторы от вышеупомянутых волостей за исключением Опсовской и Браславской волостей, представители р-к духовенства от Іудской, Богинской, Перебродской, Дрисвятской и Слободской на собрании согласно распоряжения высших немецких властей в м. Браславъ, Ковенской губ., в виду недопущения соблюдения элементарных формальностей парламентского рѣшения дѣла и непропорционального представительства классов населения постановили: при таких условиях не участвовать в совѣщании с представителями помещичьего класса. Собравшись же отдельно рѣшили воздержаться от рѣшения вопроса о присоединении вышеупомянутых волостей к какому-либо правительству, както: Литвы, Курляндии, Бѣлоруссии и России впредь до окончания всемирной войны. (Z ūłasnaha archivu).

Z biełaruskaha žyćcia

A. Košyc dla Biełarusaŭ. Vie-damy ŭkraïnski kampazytar Al. Košyc, prabyvajučy ciapier u Zluč. St. Ameryki, žviarnuŭ uvahu i na biełaruskija narodnyja pieśni, jakich užo zharmanizavaŭ cely rad na čatry hałasy miašanaha choru. Padtrymlivaje z A. Košycam znosiny i dastarčaje jamu biełaruskija pieśni viedamy i zaslužany dyryhient biełaruskaha choru R. Šyrma

Biełarusy ŭ polskich demakrataŭ. 10.VI u polskich demakrataŭ A. Łuckievič pračytaŭ referat ab sučasnym pałažeñni biełaruskaha narodu ŭ Polšcy.

Sprava „Bieł. Krynicy.“ Najvyšejšy Sud pastanovu Vil. Akr. Sudu, jakoj spyniena „Bieł. Krynica“, nadoviačy skasavaŭ. Adnak „Bieł. Krynica“ jašče ciapier vychodzić nia moža, bo maje na sabie i druhoje spynieñnie, katoraje znachodzicca užo ŭ druhoj sudovaj instancyi.

„Uspamin z Kalvaryi pad Vilniaj.“ Pad hetkim nazovam vyjšła brašura (40 bačyn), u jakoj nadrukavany biełaruskija relihijnyja pieśni, što piauca pry abchodzie Kryžovaj Darohi.

Jubilaty dziakujuć. Ksiandzy: J. Hermanovič i V. Šutovič, jakija 12.VI šviatkavali jubilej 25-čihodździa svajho šviaščenstva, usim

tym, ad kaho atrymali z hetaj nahody pryvitañni, praz red. „Chr. Dumki“ pierasyłajuć ščyrju padziaku.

Jašče Druja. Ab Druï ciapier šmat pišuć i havorać. Daviedvajemsia, što ksiandzy—Biełarusy, pašla niekalkich dnoŭ „vysialeñnia“, viarnulisia ŭ klaštar. Adnak fest śv. Trojcy i śv. Antoniaha adbyvaŭsia biaz biełaruskich ksiandzoŭ Maryjanaŭ u Druï. Ciapier ulada maje pravieści śledztva, a tymčasam Marjanie astanucca ŭ Druï, pakul vyrašycca sprava.

Nam viedama, što Biełarusy-Marjanie praz 15 hadoŭ viali ŭ Druï polskuju himnaziju. Kali tak, „dyk zašto ich vysialali?“ — pytajacca „Kurjer Wileński,“ i kaža: „...Nia viedajem, ale my chacie-li-by viedać.“

Napłyŭ vučniaŭ u Bieł. Himnaziju. Ŭ Biełaruskuju Himnaziju (Filija Polskaj Himn. im. Ślavackaha) ŭ Vilni sioleta vialiki napłyŭ vučniaŭ, — kandydataŭ u pieršuju klasu.

Sioletnija maturysty Vil. Biełaruskaj Himnazii. Da maturalnych ekzaminaŭ sioleta ŭ Vileńskaj Biełaruskaj Himnazii prystupała 17 vučniaŭ, a zdało 16. Prožviščy ich nastupnyja: Brazoŭski Anatol, Biełasik Aleksandar, Buzuk Ivan, Dručko Maryja, Duk Viačasłaŭ, Kažlanka Aŭdoćcia, Lotka Mikałaj, Macuk Jury, Novik Vasil,

Śladkoŭski Barys, Taŭłaj-Narastaŭcaŭ Aleksandar, Čatyrka Jury, Piaršukievič Viera, Karetnik Janina, Makoŭskaja Nina. Usich vitajem i žadajem udačy ŭ dalejšaj navu-cy, a tak-ža zaklikajem da pracy na biełaruskaj maładniackaj nivie.

Novaja biełaruskaja kultur-naja siła. 19.V.38 ŭ vilenskim universytecie atrymaŭ dyplom in-žyniera — ahranoma hram. Pilip Zasim. — Vitajem jaho i žadajem płodnaje pracy na rodnaj biełaruskaj nivie!..

Ŭ čeść 750-ch uhodkaŭ „Słova ab pałku Iharavym“. 29.V.38 ŭ Vileńskaj Biełaruskaj Himnazii adbyłsia šviatkavañnie 750-ch uhodkaŭ słaŭnaha i wielmi ma-stackaha biełaruskaha litaraturna-ha tvorcu (paemy) „Słova ab pałku Iharavym“, napisanaha ŭ 1187 h. Referat ab hetym tvory pračytaŭ dyrektor Mikałaj Ancukievič, a pašla byli pračytany niekatoryja pieśni (raždziely) hetaha-ž tvorcu ŭ tahočasnaj biełaruskaj movie, a taksama i ŭ apracoŭcy sučasnych bieł. piśmieñnikaŭ.

Biełaruski Studencki Sajuz pracuje. Nia hledziačy na toje, što ciapier dla studentaŭ haračy čas ekzaminaŭ, Bieł. Stud. Sajuz nia spyniaje svajej pracy. Jon i dalej ładzić roznyja siabroŭskija studenckija imprezy, a taksama referaty z haliny biełarusaviedy. Miž inšym, u sobotu 28.V, adbyŭ-

nič, dzie ja tady prabyvaŭ, aŭ u Dzisnu, viorst 60—70 darohi. Skazana — зробlena. Ŭ dzieñ scho-du ja apynuŭsia ŭ Dziśnie, kab i tam zastupicca za ludziej prad Niemcami. Ale tut užo zanosilaŭsia na niešta inšaje. Niemcy, nie zabyušysia jašče vystup-leñniaŭ maich u Brasłaŭi, kali daviedalisia ab ma-im pryjezdzie z tymi-ž metami ŭ Dzisnu, pastana-vili mienie aryštavać. Ab hetym daviedaŭsia ad Niemcaŭ, jakija byvali na klabanii, ks. dziekan V. Taškun i mianie papiaredziŭ. Nia chočučy papaści ŭ koncentracyjny lahier u Niamieččynie, ja na scho-dzie henym u Dziśnie užo nia vystupaŭ i ciškom vyjechaŭ z Dzisny.

Hety fakt adkryŭ Niemcam vočy na praŭdzivy voblik BChD i nastroiŭ ich da jaje dziejnaści davoli varoža. Adnak praca BChD nia spynilaŭsia i ražviva-laŭsia dalej. Ja ŭ žniŭni miesiacy 1918 h. pakinuŭ Brasłaŭščynnu i vyjechaŭ u Vilniu. Pracu BChD viali inšyja dziejačy—pradusim ks. ks. Biełarusy: M. Piatroŭski i V. Šutovič.

Tak 6 i 7.VIII taho-ž 1918 h. u Hermanavičach, Dzisienskaha pav. adbyŭsia žjezd dekanalnaha ka-talickaha kleru. Na žjezdzie henym, miž inšymi sprava-mi, ab Chr. Dem. pryniata pastanova:

„...Što datyča spravy hramadzkej pracy—uva-žajem, što dzie niama narodnaj šviedamaści, tam niama i kultury. Žjezd ksiandzoŭ dzisienskaha dekanatu vyskazvajacca za toje, što hrunt dziejnaści Chr. D. u dekanacie jość biełaruski.

Ŭ spravie ŭlasnaści pryvatnaj, ziamli i pra-cy pašyrać siarod narodu idei Chr. Demakracyi...

Ŭ Dzisienskim dekanacie škoły z pryncypu pa-vinny być biełaruskija z movaj navučańnia biełaru-skaj, pry poŭnaj aŭtanomii dla inšych narodnaš-ciaŭ“.)

Krychu paźniej, u nastupnyh hadoch, z Dzi-sienščynny ruch hety pavadyry BChD pierakinuli ŭ inšyja častki našaha kraju, jak u Ašmianščynnu i Horadzienščynnu. Ŭ Ašmianščynnie, pradusim u Ba-runach, pracavaŭ u duchu BChD ks. M. Piatroŭski, dzie ad 1919 h. byŭ probaščam.

Ŭ Horadzienščynnie ŭ 1919—20 h. vioŭ takuju-ž pracu ks. J. Hermanovič, jaki ŭ Łapienicy, Vaŭka-vyskaha pav., załażyŭ, jak ab hetym my užo pisali, niekalki biełaruskich škoł, nie havoračy užo ab biełaruskich kazańniach i ahułam ab biełaruskaj hra-madzkej jaho pracy na hruncie biełaruskim i chryś-cijanskim.

Ŭ Pružanščynnie (Šeraševa) ŭ tym-ža duchu pra-cavaŭ ks. Fr. Ramejka, a ŭ Vileńščynnie (Łavaryški)—J. Paźniak, paźniej doŭhaletni red. „Bieł. Krynicy“.

I tam, jak bačym, BChD u 1917, 18 i nastup-nych hadoch, praŭda, „ministerskaj“ palityki nie ra-biła, čym zajmalisia biełaruskija sacyjalisty, ale za-toje budavała fundamanty biełaruskamu adradžen-skamu ruchu.

1) Pratakoł sabrańnia ks. ks. u Hermanavičach 6 i 7.VIII 1918 h. (z ulasnah archivu).

Z palityki

Z Polšcy.

Adnosiny Polšcy da Čechasłavaččyny. Dasiul Niamieččyna vystupała prociŭ Čechasłavaččyny niby tolki ŭ abaronie niamieckaj nacyjanalnaj mienšaści. Ciapier, kali Čechasłavacki ũrad hatou iŭci na ũstupki nia tolki niamieckaj mienšaści, ale prajektuje aŭtanomiju dla ũsich svaich nacyjanalnych mienšaŭciaŭ, presa ŭ Niamieččynie ũsio-ŭ taki dalej nia spyniaje pachodu prociŭ Čechasłavaččyny. Z hetaha vyhladaje, ŭto Niamieččyna maje plany dalejšyja. Čechasłavackaja presa adznačaje, ŭto Čechasłavaččyna hetym dalejšym planam dabrawolna nie paddasca i budzie baranica zbrojnaj siłaj aŭ da kanca — abo pieramohi, abo ũpadku.

Eŭrapejskaja presa piša, ŭto Polšc nia moŭa roŭnaduŭna adnosicca da losu Čechasłavaččyny, bo kali-b Niamieččyna zaniała Čechasłavaččynu, dyk paŭstała-b vialikaja niebiašpieka i dla Polšcy.

Polskaja presa tak-ŭa vielmi zacikaŭlena hetaj spravaj, ale jakoje zajmaje stanovišča polski ũrad adnosna sprawy Čechasłavaččyny — ničoŭa nia piša.

sia ŭ B.S.S. referat ab kirunkach u bielaruskaj saviackaj litaratury mgr. J. ŕutoviča. Jak ilustracyi da referatu mgr. J. ŕ., strojna čytaŭ niekatoryja tvory bielaruskich saviackich pišmieŭnikaŭ mgr. J. Chvorast. Treba skazać, ŭto referat mgr. J. ŕ. ab bielaruskaj saviackaj litaratury ŭ niekatorych mamentach prosta revelacyjny. Słuchajučy hetych referataŭ, a tak-sama čytanych tvoraŭ, moŭna sapraŭdy sabie ũjavić, jakich volataŭ slova i dumki miela ũžo bielaruskaja litaratura i jak vialikija straty prynios Bielaruskam u Narodu maskoŭska-kamunistyčny režym, jaki ŭnistoŭyŭ najlepšyja litaraturna-maładniackija bielaruskija siły, zatoje, ŭto hałoŭnymi matyvami ichniaha tvorstva byla Bielaruŭ, luboŭ da svajho Bielaruskaha Narodu, da praŭdy, svabody i spraviadliwaŭci.

20-ja ũhodki ŭmierci Karusia Kahanca. 20 V sioleta minula 20 hadoŭ ad ŭmierci vydatnaha bielaruskaha pišmieŭnika Karusia Kahanca.

Z zahranicy

Prajekt nacyjanalnahha prava ŭ Čechasłavaččynie. Adnačasna z sudeckimi niemcami pačali damahacca razšyreŭnia nacyjanalnahha prava i inšyja nacyjanalnyja mienšaŭci ŭ Čechasłavaččynie: slavaki, vuhorcy i palaki.

Zrozumieła, ŭto Čechasłavacki ũrad apynuŭsia ŭ vielmi ciaŭkim pałaŭeŭni i vyjaviŭ zhadu na razšyreŭnie nacyjanalnahha prava ŭ Čechasłavaččynie. Presa padaje, ŭto ũradavy prajekt hetaha prava abapiorty na hetkich zasadach:

1) Aŭtanomija kulturnaja — heta abaznačaje, ŭto nacyjanalnaj mienšaŭc sama kiruje svaim ŭkolnictvam.

2) Aŭtanomija haspadarčaja — heta abaznačaje, ŭto časć dachodu z nacyjanalnaj terytoryi padatkaŭ idzie na potreby miascovyja danaj nacyjanalnaŭci.

3) Na terytoryi nacyjanalnaj mienšaŭci jaje mova ŭŭaŭlajecca druhoj dziarŭŭnaj movaj. Aprača hetaha dziarŭŭnyja pasady buduć absadŭžany praparcyjanalna da liku nacyjanalnych mienšaŭciaŭ.

Niebiašpieka vialikaj vajny. U druhoj paŭavinie traŭnia siol., paŭla pryłučeŭnia Aŭstryi da Niamieččyny, niamieckaja armija byla namierana zachapić Čechasłavaččynu i pryłučyc da Niamieččyny sudeckuju časćinu Čechasłavackaj respubliki, jakaja zasielena ŭ bolšaŭci niemcami.

Ad hetaha namieru Niamieččyna adstupiła tolki pad silnym i raŭčym naciskam Anhlii i Francyi: francuski ũrad padavaŭ da viedama, ŭto kali Niamieččyna pačne zajmac Čechasłavackuju terytoryju — francuskaje vojska pojdzie ŭ niamieckuju Nadreniju; anhielski ambasadar u Berlinie zjaviŭ, ŭto ŭ wypadku napadu Niamieččyny na Čechasłavaččynu, Anhlija zryvaje dyplomatyčnyja znosiny z Niamieččynaj. Heta abaznačala, ŭto Anhlija vystupić prociŭ Niamieččyny. Treba dadać, ŭto i stanovišča SSSR vyrzna pakazvala hatovaŭc da abarony Čechasłavaččyny.

Takim čynam namiareŭnie niamieckaje armii strymana, ale niebiašpieka vajny nia spyniena. Niamieččyna čakaje tolki „lepšaha času“.

Praŭciaroha dla susiedziaŭ Čechasłavaččyny. Vydatny francuski publicyst Dr. Ormecon u hazecie „Figaro“ praŭcierahaje susiedziaŭ Čechasłavaččyny.

Kali Niamieččyna — jon piša — raspravicca z Čechasłavaččynaj, tady prydzie čarha na Polšc i Rumyniju. Kali Niamieččyna zabiare Čechasłavackija Sudety, dyk prydzie čas, ŭto Hitler z takim-ŭa cynizmam padymie spravu „kalidora“ i ŕlonska.

Nastup strymany — niebiašpieka isnuje. Niamiecki nastup na Čechasłavaččynu strymany, ale niebiašpieka vajny, jakaja vyplyvaje z h. zv. niamieckaha „dynamizmu,“ isnuje.

Hitler ŭsiesnuŭ u vadzin kułak 75 miljonaŭ niemcaŭ i jany jduć za Hitleram u vialikuju, adzinuju i niepadzielnuju Niamieččynu. Ale jduć datul, pakul jamu vierać, ŭto namiečanaje asiahnuć. Kali pačnucca niaŭdačy — pačne padać i davier da Hitlera, a tady zahlanie ŭ vočy niamieckamu nacyjanalizmu i jaho naturalny ũpadak.

Heta dobra viedaje sam Hitler i jaho ũvieŭ ŭtab. Dziela hetaha Čechasłavackaja niaŭdačana ũstry-maje niamieckaha razhonu. Kali paŭla Aŭstryi nie ŭdałosia ciapier raspravicca z Čechasłavaččynaj, dyk Hitler ũvieŭ niamiecki „dynamizm“ nakiruje ŭ druhi bok, pakul pastabieje i bolš dašpieje sprava ŭ Čechasłavaččynie.

Francyja, Anhlija i S.S.S.R. prociŭ niamieckaje ekspansii. Niamieččyna imkniecca da zaŭladaŭnia ũsiej Eŭropaj. Ciapier jana vyznačyla sabie ŕlach u kirunku Čornaha i Miŭziemnaha moraŭ.

Ciapier Niamieččynie treba zachapić Čechasłavaččynu, kab stacca najbahaciejšaj dziarŭŭavaj u Eŭropie. Čechasłavaččyna maje 6 miljonaŭ hekt. aromaj ziamli, 4 z paŭavinaj mil. h. lesu, 2 mil. 300 tysiać h. luhoŭ i dobra raŭvity promysl. Zachapiŭŭy Čechasłavaččynu, Niamieččyna nie pabajasiasia-b tady Anhlii z Francyjaŭ i puŭciłasia-b u pachod u kirunku Miŭziemnaha i Čornaha moraŭ — u bahatuju Ukraïnu, u Tureččynu da bahatych krynic nafty ŭ Iraku, u Persiju, Afhanistan i h. d.

Zrozumieła, kali-b Niamieččynie heta ŭdałosia asiahnuć, dyk mnohija z sučasnych dziarŭŭŭ pierastali-b isnavać, a sučasnaja mahutnaŭc Anhlii i Francyi byli-b padparadkavany mahutnaŭci Niamieččyny. Dziela hetaha Francyja z Anhlijaŭ i SSSR hetak raŭŭča ciapier stajać za Čechasłavaččynu.

Hiŭpanskaja i kitajska-japonskaja vojny. Uŭo nie sakret, ŭto ŭ Hiŭpanii vajuje Italija i Niamieč-

Roznyja viestki

Prad novym haspadarčym kryzysam. Ekanamisty i znaŭcy sušvietnaj haspadarki kažuć, što šviet staić prad novym haspadarčym kryzysam. Užo ad vosieni minula ha hodu, ćwierdziać vučonyja, źmienšyłaśia pramysłovaja pradukcyja ũ mnohich krainach Ameryki i Eŭropy. U vyniku hetaha pačynaje pavialičvacca biezraboćcie.

U ziemlarobskich krainach, u katorych słaba raźvity promysiel, jašče hetaha kryzysu nie adčuvajećca, bo tam rabotniki zatrudnieny na fabrykach zbrajeńnia. Ale znaŭcy dakazvajuć, što i ũ ziemlarobskich krainach hety kryzys asłabić haspadarčaje žyćcio.

Pahroza nieŭraźaju ũ Eŭropie. Hazety padajuć, što zachodnia-eŭrapejskim dziaŕžavam hrazić sioleta nieŭraźaj, asabliva Anhlii, Francyi, Italii, Švajcaryi i paŭdzionnaj čaści Niamieččyny. Pryčyna nieŭraźaju — zasucha, jakaja tryvała 6 tydniaŭ, a pašla nastupiuć choład.

Z pryčyny nieŭraźaju, ekanamisty ćwierdziać, Italija budzie zmušana źmianić svaju haspadarčuju palityku i zbolšyć pryvoz chleba z čužych krajoŭ, haloŭna z

čyna prociŭ Francyi i SSSR. Niamieččyna z Italijaj pamahajuć paŭstancam, a Francyja z SSSR republikancam. Hetaja vajna maje vialikuju suviaz z usioj palitykaj Niamieččyny. Pry hetym treba adznačyć, što pieramoha ũ Hišpanii paŭstancam nad republikancam taksama zaležyć u vialikaj miery ad Anhlii, jakaja ũ Hišpanii Francyi nie paddzieržyvaje i ũhodliwa pastupaje z Italijaj.

Kitajska-japonskaja vajna rašyryłaśia na ũvieš Kitaj: japoncy nia spyniajucca i jduć za adstupajučym kitajskim vojskam, zajmajućy aruźna pravincyju za pravincyjaj vialikaha Kitaju. Kitajcy adstupajućy herojska baroniacca ad napašnika i hetkim sposobam japoncaŭ štoraz bolš asłablajuć. Apošnimi časami kitajski ũradzaklučyŭ dahavor z SSSR, pavodle katoraha Saviety daduć Kitaju vialikuju aruźnuju pomoć.

anhelskich kalonijaŭ. Takim čynam nieŭraźaj zblizić Italiju na niejki čas z Anhlijaj, što biazumuŭna moža mieć uplyŭ i na zahraničnuju palityku ũ hetych krainach.

Niamožna bić u školach. Najvyšejšy Sud Rečypaspalitaj Polskaj vydaŭ pastanovu, katoraj raźjašniaja, što bićcio dziaciej u škole źjaŭlajecca narušeńniem cialenaj niatykalnaści i jošć prastupkam karalnym pavodle 239 art. k.k. Pry hetym vučyciel za bićcio vučnia ũ škole padlahaje kary pa zakonu 286 art. k.k. Z hetaha bačym, što ũ Polščy ũ školach bićcio vučniaŭ surova zabaroniena.

Vykarystvańnie haradzkić sciekaŭ. Kulturniejšyja harady svaje scieki ũmieła vykarystvajuć dla ziemlarobstva. U 1937 h. Berlin z svaich sciekaŭ unavoziu 50 dvaroŭ — 25 tysiać hekt. ziamli.

Z čaho składajecca cieła čalavieka. Navuka śćviardžaje, što cieła čalavieka składajecca ũ procantach: z hetkich čaścinaŭ: tle nu—62,43, vuhla—21,15, vadoru—9,86, azotu—3,10, vapny — 1,90, fosfaru—0,95, potasu—0,23, sierki—0,16, chloru—0,08, sody—0,08, magnezu—0,027, jodu—0,014, fluoru—0,009, žaleza—0,005, bromu—0,002, hlíny—0,001, kremianiu—0,0001, manganu—0,001.

Ale heta jašče nia ũsio, bo navuka ćvierdzić, što ũ ciełe čalavieka jošć 38 hatunkaŭ chimičnych adzinak na 92 navucy znanych. Mahčyma, što hetych hatunkaŭ i bolš jošć, ab jakich navuka jašče nie daviedałaśia.

Fatahrafii z Bielaruskaj Pilihrymki ũ Kalvaryju

chto jašče nie atrymaŭ, moža vypisać z redakcyi „Chryścijanskaj Dumki“ (Vilnia, Zavalnaja 1—1). Cana adnaje fatahrafii 15 hr. Prytym treba tak-ža prysłać 25 hr. na pierasyłku. Fatahrafii jošć hetkich hrupaŭ: Žodzishnaj, Brastauskaj, Šviancianskaj, Vilenska-Trocakaj (z-pad Łavaryšak i z-pad Miednikaŭ), Ašmianskaj, Vałožynskaj i inšyja paasobnyja (mienšyja hrupki). Nia vyjšli fatahrafii ahulnaje hrupy i najmałodšych učaśnikaŭ bielaruskaj pilihrymki.

LIST

Niama čym chvalicca.

v. Šyranosy, Bielastocki paviet. Ludzi našy rady, što jany šlachta i hetym na ũvieš šviet jany chvalicca. A mnie zdajecca, što na siahońniašnja časy hetym niečaha chvalicca. Siahonnia miž saboj usie ludzi roŭnyja.

Drenna ũ nas toje, što nia ũsie my lubim svaje prožviščy. A našy prožviščy, tak jak i naša wioska, usie Šyranosy. Niekatoryja z našych prabujuć padpisyvacca Šyranosy i jany kažuć, što hetak u daŭninie našy dziady padpisyvalisia. Ale heta małaja roznica ci šery, ci šyroki nos. Było-by kudy horš, kab u našych ludziej byli nasy čyrvonyja.

Prožvišča Šyranos skarej vyhładaje na bielaruskaje prožvišča.

Siahonnia ũ Šyranosach ani slova nie havorać pabielarusku. A tymčasam usie kruhom nas wioski, jak Pamiahačy, Turošnia i inšyja najčyściej havorać pabielarusku.

S v.

Vilenskaja chronika.

Pracesija na Božaje Cieła adbyłaśia sioleta ũ Vilni duža ũračysta. Naličajuć, što bylo ũ joj da 30 tysiać učaśnikaŭ.

Biezraboćcie z nastańniem leta pačalo pakrysie źmianšacca.

Paštovaja skrynka

Sv. Atrymali i skarystali.

A. B. Nie skarystajem, nam heta reć nie padchodzić.

U. B. Pravierym i kali treba pa pravim.

D. V. Vysyłajem na probu. Plata nievialikaja, aby achvota.

A. S. Moža padojdzie ũ „Zorku“, padumajem.

Z. K. „Chr. D.“ vysyłajem, čytajcie sami i davajcie susiedziam.

C. Ł. čakajem na abiacanaje i dačakacca nia možam.

U lipni „Chr. Dumka“ vyjdzie 5 i 20.

„Chr. Dumka“ vychodzić: 1, 10 i 20 koźnaha miesiaca.

Padpiska na hod — 3 zł., na paŭhodu — 1 zł. 50 hr., na try miesiacy — 75 hr. Cana asobnaha numeru — 10 hrašoŭ. Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.

Adkazny redaktor V. JERMALKOVIČ

Vydaviec KS. AD. STANKIEVIČ

Bielaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny, Vilnia, Zavalnaja vul. № 1.